

terlijk danken
schap en mee-
ot hoogleeraar
erlijk antwoor-
vertrouw, dat
ntwoording uit,
en drukwerkje
t die tekenen
en, vooral om-
in belijdenis,
telijke samen-
en Christelijke-
lkanten uit de
kwensen. Ik
pogen tot be-
agpunten niet
ik samenbindt.
K. S.

KUNST

ista de Wit.

ndeld over de
, die de grond-
t in zijn wezen
spreken klare
steren wil, van
heeft bepeil.
schets in den
marin ook het
staat geformu-

Schepers, den
van zijn talent
ositie van den
zijn oude vader
werversnatuur,
en en vlinders
, om als mars-
Brabantsche
vindt hij zijn
ities tot leven,
he ideaal, dal-
ijk. De Schrijf-
tmoet hem en
t zij en hooren
enthousiast bij
t rijkdom van
geprezen. 'Is
en verlooch-
klaard, dat de
en de Francis-

ewag maakt in
oretisch gecon-
assend en ver-
le denkbeelden
n een volledig
t.
ligaan de hand
le groote schep-
enemen, om te
schema, dat,
lerenstelsel, er
. De bewonde-
k, waarin door
van dat, door
leelen, een zoo
as is voortge-
ier iets van de
te kijken". De
deze bij alle
pelijk oerbeeld
rmoeden eener
psgewijze. "An-
aar, van den
g der natuur"
overgebleven
de vormen te
enken hoe uit
andere voort-
ing waren met
the verhoudin-

eds al de voor-
el later opge-
lentie-gedachte
ige naar doel-
een mogelijk-
meer op zijn
gewaagd avon-
nog lang, eer
den lijve ver-
stond en der
ant genoemde
nd als weten-
p aankomt, is,
m zweem van
alle organisch
verwantschap
heid, de inner-

caansche natuurverheerlijking, die als de zuiverste
geluksbron wordt aangewezen.

Niet te ontkennen echter is het, dat de lijnen van
dit verhaal ietwat vaag en onduidelijk zijn. Even-
als in de andere schetsen is ook hier het ideaal
geteekend in een historische en in een heden-
daagsche figuur, die, als gelijken naar den geest,
ook naast en met elkaar worden beschouwd. De
historische figuur is hier Franciscus, wiens levens-
gedachte en levenspraktijk dan ook uitvoerig wor-
den uiteengezet bij monde van Herman Schepers,
zijn modernen navolger. Maar nu overheerscht
zoozeer het historische beeld, dat trouwens reël
is en op de bestaande gegevens berust, dat het
andere onwezenlijk wordt en onwaarachtig gaat
lijken van kleur. Daarmee gaat teloor het over-
tuigende in de figuur van Herman Schepers, dat
er wel is in die van den vlinderzoeker en den
Padrino. Hij is meer verspersoonlijking dan per-
soon, meer theoretische vinding dan levend mensch,
en terwijl bij de beide anderen de daad getuigt
van hun ideologie, een heel leven van ontbering
lang, spreken bij Herman Schepers eigenlijk alleen
de, zeer overvloedige, woorden. Daarom acht ik
deze schets de minst geslaagde en, ondanks de
veelvuldigheid van beredeneering, de minst duide-
lijke. Ongetwijfeld heeft ze prachtige bladzijden,
beide naar vorm en naar inhoud. En ook is
mooi getekend de Franciscanische achtergrond.
Maar ze is niet een gegroeide eenheid, niet een
vanzelf opgebloeide bloem.

Uit alles wat ik zei, moge duidelijk geworden
zijn, wat het boek „Gods Goochelaartjes" is en
beteekent. Ook, dat het is een echt Augusta de Wit-
boek, dat op typische wijze de karakteristieken
draagt van haar werk. Want niet slechts is het
hoofddenkbeeld van „Orpheus in de dessa", „De
Godin die wacht" e.d. in zijn meest positieven
vorm er in uitgewerkt, ook al de andere karakter-
trekken zijn er in te vinden. Bijvoorbeeld spreekt
ook hier telkens weer haar sterke afkeer van
den Compagniegeest, in het als terloops vertellen
van de schandelijke praktijken van geweld en
machtsmisbruik. En ook wordt weer bij herhaling
gewezen op den doodenden invloed van de mate-
riële gewinacht. Eveneens is er in dit boek de
trek die met name „De Avonturen van den muzi-
kant" vertoont: dat de Schrijfster haar stof be-
studeert; van de geschiedenis van Rumphius en
Franciscus blijkt ze uitstekend op de hoogte. En
van haar bewondering voor de muziek als de
fijne openbaringsvorm van het ideële in de men-
schenziel getuigt schier iedere bladzijde.

Altemaal voorbeelden, dat „Gods Goochelaartjes"
geheel het stempel draagt van Augusta de Wits
werk en daarvan een zeer sprekend vertegen-
woordiger is.

lijke verwantschap van al het geschapene, die
Haeckel in Goethe's natuurbeschouwing zoo duide-
lijk uitgesproken vindt, en die hem hier dar-
winistische sententies doet vermoeden. Daarbij is
natuurlijk niet het voornaamste het een of andere
vers, waarin Goethe de eenheid der natuur dichter-
lijk doorleeft, want zulk een dichterlijke uit-
spraak heeft uit den aard der zaak te weinig be-
wijskracht. Vooral echter werden zulke vermoeden
gewekt door zijn streven om alle organismen
van een oervorm af te leiden. Voor zijn dichter-
lijk oog worden de natuurvormen dynamische groot-
heden, die langs den weg van organische verande-
ring, ontwikkeling, in elkaar overgaan. Zoo moe-
ten alle planten ten slotte tot één plant te her-
leiden zijn, en aan de plant alle deelen tot één
deel, en hier stuit men dan op de Goethiaansche
oerphenomenen, waarvan door metamor-
fosen alle bestaande vormen kunnen worden
afgeleid.

Voor den genialen kunstenaarsblik van Goethe
vloeiën al de verschillende natuurvormen als het
ware samen tot één vorm, maar die vorm is niet
zoo iets als een grootste gemeene deeler, als iets
door additie en subtractie ontstaan, maar ze is
het eeuwige oerbeeld, het groote model, waarnaar
door de scheppende krachten der wereld de in-
dividuele vormen werden gemodelleerd. Dit oer-
phenomeen is dus niet misschien een heel oude
stamvorm, die in een grijs verleden heeft bestaan,
het is veeleer iets als de substantiële vorm van
den grooten Aquanaat. Daarop duiden tenslotte al
de gemeenschappelijke trekken, die men aantreft
bij de organismen, en die het ook werkelijk moge-
lijk schijnen te maken ze op eenzelfde model, één-
zelfde type te herleiden. Zoo zocht Goethe langen
tijd naar de oerplant, d.w.z. de plant, die als
model en prototype van alle bestaande planten
zou kunnen gelden. En al is deze oerplant ener-
zijds ook meer dan een bleke abstractie — im-
mers hij zocht er naar op het veld, en meent
zelfs een oogenblik haar in Palermo gevonden te
hebben — anderzijds krijgt ze in zijn beschouwin-
gen soms ook iets van de platonische idee. Hoe
geweldig veel Goethe ook erkent van Linnaeus ge-
leerd te hebben, diens stelsel is hem te star, hij
ziet in de natuur méér dan een volledig gedeter-
mineerd plantensysteem, veeleer overal gedaante-
verandering, ontplooiing en ontvouwing van ge-
stalten. Hij schouwt — en het is het charisma van

Niet het minst ook in dit boek representeerend
wat aangaat den religieuzen geest.

Augusta de Wit, die pleit voor het ideële leven,
voor het zoeken naar de ideële levenswaarden,
is, als anderen onder de moderne auteurs, aan-
hangster van de Liefdeleer. En van die Liefde-
leer is dit boek vol. De Liefde, die alles is, de
liefde, vrij van zelfzucht, vrij van hebzucht, vrij
van kleinheid en waan, die beteekent levensgeluk,
die heet hoogste levensinhoud, die wordt ge-
zien als wezen van religie. God dienen is bij
een leven van uitersten eenvoud het besteden
van alle krachten aan het welzijn van allen. Leven
uit de liefde, ten bate van allen, dat is heiligheid;
anderen opbeuren uit het geringe in dat groote,
dat is het wonder. Christus wordt genoemd de
Opperste Liefde en het Koninkrijk der Hemelen
is het Koninkrijk van de liefde. Verkondiging van
liefde voor allen wordt genoemd de „Nieuwe Blijde
Boodschap", het nieuwe Evangelie, en die liefde
is de zegepraal van de ziel over de stof; de groot-
ste schat, waarmee de liefde verrijkt, is vergevens-
gezindheid en vrucht van het lijden door liefde is
dat de laatste zelfzuchtige zwakheid uit ons wordt
weggebrand.

Die Liefde, deze religie, leert men uit het met
overgegevenheid gaan tot het leven der natuur. De
Schrijfster laat het Franciscus zeggen: „Ziet toch
hoe schoon en gelukkig en lief alles is voor wie
liefheeft, de hemel met al zijn sterren, en winden
en wolken, de aarde met haar vuur en haar
vloeden, haar gedierte en gewas en gesteente, gij-
zelve zoo schoon en gelukkig en lief, als gij het
maar wist en wildet. Och doe toch uit uw hart
dien wreeden waan, die uw broeder verandert in
uw vijand, dien waan, dat bezit en macht ge-
lukkig maken. Enkel angst zijn zij en zorg, arg-
waan, haat. Werpt af en wordt blijde!"

Dat is de prediking die Gods Goochelaartjes
brengen aan een geslacht „dat brandt van verlan-
gen naar het eindelijke heil, naar vrede, naar
geluk des harten", dat is, zooals de Schrijfster
het zegt, hun voorgaan „op wegen die het Eeuwige
ingaan".

Het behoeft wel geen betoog, dat voor het be-
lijdend Christendom deze heilsprediking allen we-
zenlijken inhoud mist, en dat ze, hoe goed ook
bedoeld en hoe fijn ook van idealiteit, de naar
vrede en geluk verlangende menschheid niet baten
kan. Liefde van allen voor allen, het nieuwe
Evangelie, is een illusie, en een vrede-verwachting
buiten den Vredevoorst om is een waan. Niet de
denkers en de dichters en de kunstenaars zijn het,
die aan de menschheid verlossing brengen, en
niet de vlinders, die andere Juculatores Dei zijn
het, die de wegen wijzen welke het Eeuwige
ingaan. Dat alles is Evangelie naar den mensch,
een humaniteitsreligie, die wortelt in het geloof aan
den mensch en zijn volmaakbaarheid. Met al zijn

het genie —, hoe uit de eene gestalte door om-
vorming en ontwikkeling al de andere zijn te win-
nen. Langs dien weg is in de veelheid der natuur
de eenheid terug te vinden. En wanneer hij voor
de kenschetsing van het verband daartussen
spreekt van metamorfozen, dan zijn dat de af-
leidingen van de verschillende vormen van elkaar,
dan is dat de weg, waarlangs het type zich verbij-
zondert tot het bestaan van het enkele organisme.
Deze verbijzondering van het groote model naar
het individueele bestaan noemt Goethe, wel niet
geheel ten onrechte, ontwikkeling, evolutie. Zijn
vormleer (morphologie) is een typologie, een leer
van het type, van het model, en de metamorfo-
sen daarin zijn op te vatten als ideële aflei-
dingen.

De gelijkenis van Goethe's opvatting met het
darwinisme zal uit deze uiteenzettingen wel vol-
doende gebleken zijn. Zij betreft dus de herleiding
der verschillende vormen van elkaar, men kan
ook zeggen het begrip der ontwikkeling, evolutie.
Maar in den inhoud van dat begrip ligt ook het
principiële verschil. Goethe licht het toe, zooals
bleek, met de metamorfozen. Deze nu zijn om-
keerbaar: immers uit al de verschillende orga-
nismen zoekt hij het type te eruceren, en van het
type leidt hij de individueele vormen weer af. In
volkomen tegenstelling daarmede zijn de vorm-
afleidingen bij het darwinisme volstrekt onom-
keerbaar. Immers het darwinisme stelt aan het
begin der biologische ontwikkeling de oudste vor-
men, die thans niet meer bestaan, maar zich in
de geschiedenis ontwikkeld hebben tot de thans
bestaande, meer doelmatige. De ontwikkeling der
vormen is dus bij het darwinisme een historische
werkelijkheid (phylogenese), bij Goethe een ideël
verband (typologisch). Het darwinisme is trans-
formistisch: de vormen gaan reël in elkaar
over, Goethe's beschouwing is zoo niet, bij hem
zijn die overgangen ideële verbanden. Ook hij
spreekt van ontwikkeling, maar evengoed als (om
een voorbeeld van R. Otto te gebruiken) men
kan zeggen, dat de romaansche kruiskerk zich uit
de antieke basiliek heeft ontwikkeld, zonder dat
ooit een werkelijke transformatie heeft plaats ge-
had, is zijn ontwikkelingsidee niet transformistisch.
Zijn oerphenomeen is als een thema, dat in de
verschillende vormen telkens verschillend wordt

culturele fijnheid gaat het aan de realiteiten van
schuld en verlorenheid voorbij en komt daarom
ook niet toe aan het eenige dat uit die schuld
en die verlorenheid opheffen kan: het geloof in
Christus en dien gekruisigd. Deze religie van de
Juculatores Dei is zelf vlinder-spel, mooi, maar
zonder inhoud, fijn, maar zonder wezen.

Daarom laat ons ten slotte dit veelszins schoone
boek, dat prediking is van die religie, toch on-
bevestigd, hoe hoog het literair ook moge staan
en hoe ideël ook de grondgedachte moge zijn.

Moet ge het dan niet lezen?

Ik heb het in het eerste artikel al andersom ge-
zegd. Er is, met name in de beide eerste schetsen,
heel veel, dat ons cultureel verrijken kan en alge-
meen-vormende, vooral ook aesthetische, waarde
heeft. En — ook dat zei ik al bij 't begin van deze
reeks — het kan ons ook verdiepen, omdat het
zelfzucht en hebzucht en broederhaat, zonden die
in ons allen wonen, bestrijdt en opwekt tot helpen
en dienen.

Daarom zou ik veeleer dan: ge moet niet, wil-
len zeggen: ge moet wel. Maar dan in deze weten-
schap, dat het bij die mogelijke verrijking en ver-
dieping ons niet verder brengen kan dan tot een
humanistisch levensinzicht, fijn-cultureel zeker,
zooals geheel de persoonlijkheid van deze geestes-
beschaafde Schrijfster zelf is, maar humanistisch,
dat is niet-evangelisch. En daarom mist het dat,
wat we zoeken, ook in onze lectuur.

G. T.

UIT DE HISTORIE

Jubilea.

I.

Op 23 Augustus 1896 vierde Gispén, als predi-
kant bij de Gereformeerde Kerk te Amsterdam A,
in de Nieuwe Kerk op de Keizersgracht, zijn
veertigjarige ambtsbediening, met een leerrede over
1 Corinthe 3:5-7. Ze verscheen bij W. Kirchner
onder den titel: Niet de mensch, maar God.

In zijn inleiding gewaagt hij van den rijkdom
der zegeningen, gedurende zijn gansche leven,
maar inzonderheid in de laatste veertig jaren
genoten: zegeningen hem geschonken in godvree-
zende ouders, inzonderheid in een godzalige moe-
der; in het redden uit gevaren van onderscheiden
aard, en uit velerlei nooden; in het kennen der
Heilige Schriften, die wijs kunnen maken tot zalig-
heid, van kindsbeen af; in de werking des Heiligen
Geestes in zijn hart, inzonderheid in zijn jong-
lingsjaren; in den voorspoedigen gang van zijn
ambtelijk leven, zoowel in zijn eerste gemeente
te De Lier, als te Vlissingen, Giessendam, Kam-

gemoduleerd, een „Leitmotiv", dat telkens weer
doorbreekt.

Men moet toestemmen, dat enkele uitspraken
van Goethe wel een transformistischen klank heb-
ben, maar het lijdt toch geen twijfel, of zijn vorm-
beschouwing als geheel onderscheidt zich juist
van de darwinistische door het gemis van het
transformistisch teken.

Dat wordt enerzijds bevestigd door het feit,
dat zijn leerlingen het transformisme als een
dwaze en nevelachtige hypothese afwezen¹⁾, en
is anderzijds geheel in overeenstemming met zijn
artistieke natuurvisie. Niemand zal bestrijden, dat
in zijn conceptie der natuur een ontwikkeling, die
alleen beheerscht wordt door mechanistische wet-
ten, niet past, en zulk een ontwikkelingsidee heeft
Goethe dan ook nooit gehuldigd.

De moderne natuurwetenschap heeft gemeend
goed te doen de typologische natuurbeschouwing
van Goethe in de phylogenetische van Darwin en
Haeckel over te voeren. Naarmate dit beter ge-
lukte, scheen de typologie aan belangrijkheid in
te boeten, tot ze eindelijk bijna geheel in het ver-
geetboek raakte. Maar nu de papieren der phylo-
genetische rijen weer dalen, en de evolutie-hypo-
these wankeler komt te staan, blijft Goethe's ont-
wikkelingsgedachte nog onaangetast.

Het is waar, dat zij menig probleem niet tot
oplossing brengt, maar daar staat tegenover, dat
zij de biologie niet tot een historische wetenschap
maakt. Bovendien echter heeft zij voor het Chris-
telijke denken een bijzondere aantrekkingskracht,
omdat zij vormovergangen in de natuur erkent,
zonder in transformisme te vervallen, omdat zij
op voornamer wijze dan het darwinisme, in de
veelheid der verschijningen de eenheid weet terug
te vinden, bovenal echter, omdat voor haar de
vormende en scheppende krachten der natuur niet
zijn de wetten eener mechanische causaliteit, en
omdat ze achter de planmatigheid van al het
levende met hartstocht zoekt naar het plan zelve,
terwijl het darwinisme, zooals ik in een vorig ar-
tikel aantoonde, juist uit de verklaring der plan-
matigheid der natuur het meer voor de hand lig-
gende verklaringsprincipe, n.l. het plan zoekt weg
te werken en te verstuiven over het schema van
oorzaak en gevolg.

Apeldoorn.

G. A. LINDEBOOM.

¹⁾ Otto, Sünde und Urschuld, blz. 196.